

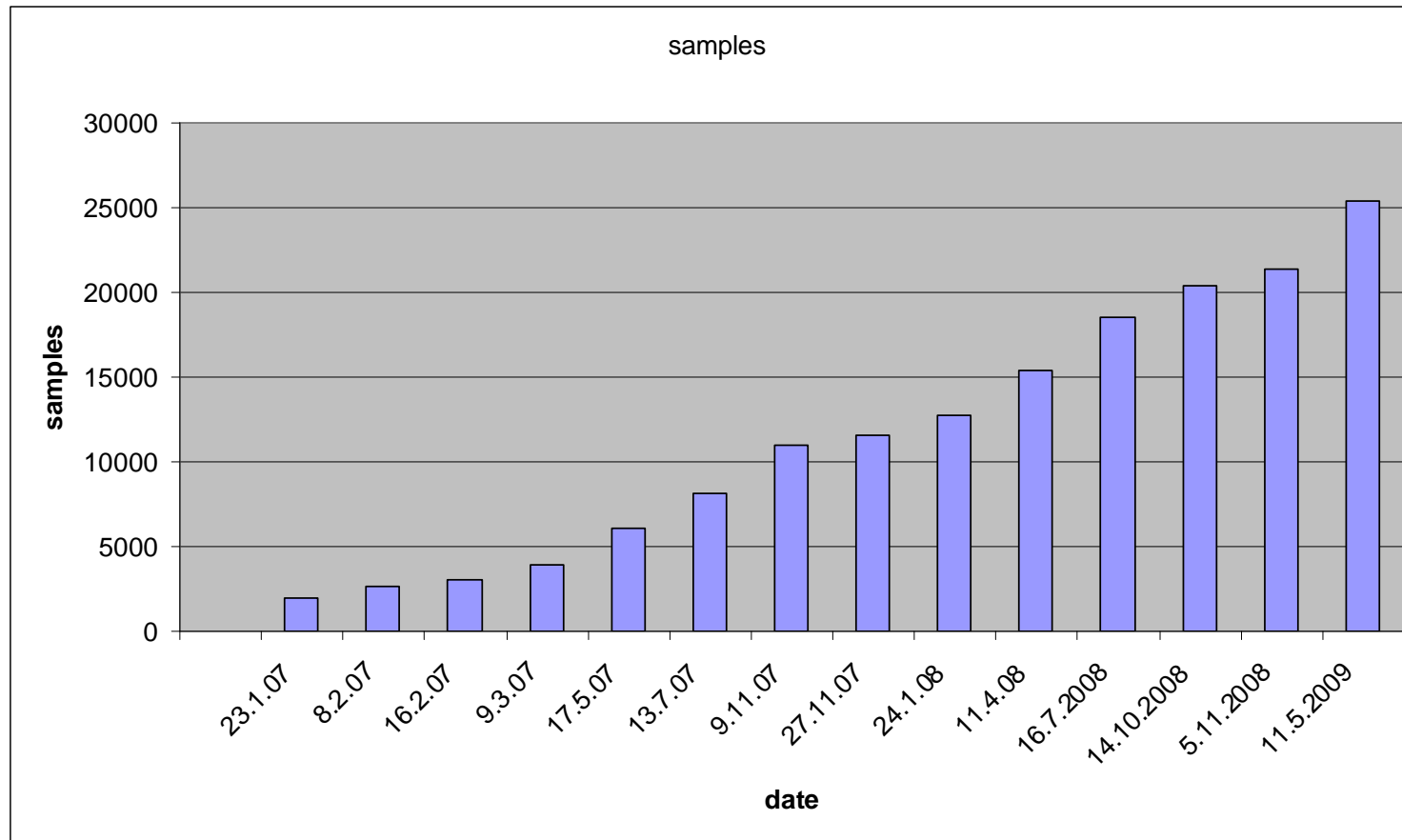

Geenitutkimukset – tilannekatsaus

- Miten geenejä tutkitaan?
- Complex traits – voiko niihin vaikuttavia geenejä löytää?
- Saksanpaimenkoiran projektit - tilannekatsaus

Katriina Tiira, FT, Peruseläinlääketieteen laitos, PL 66, Helsingin yliopisto, katriina.tiira@helsinki.fi

Koirien DNA-pankki Suomessa 2009

Näytteitä kerätty ~260 eri rodusta

Yleisimmät sairaudet geenipankissa

<u>Sairaus</u>	<u>Sairaiden määrä</u>
Epilepsia	834
Allergia	889
Sydänviat	219
Hammaspuutokset	791
Silmäsairaudet	320
Toistuvat tulehdukset	572
Kivesviat	319
Autoimmuunisairaudet	200
Kilpirauhasen vajaatoiminta	177
Luustosairaudet	898

Tutkimuksen päävaiheet

Näytteiden ja sukutaulujen kerääminen (kasvattajien rooli!)

Geenin paikantaminen kromosomiin (koiralla 39)

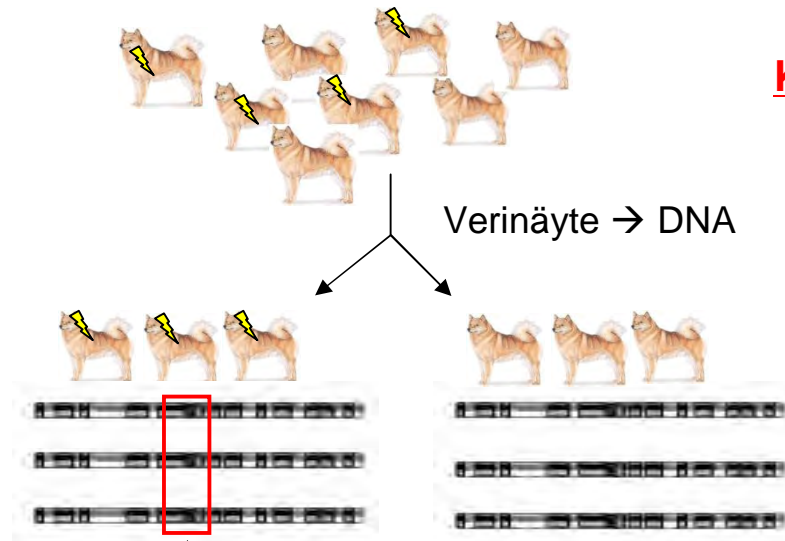

**Geenivirheen tunnistaminen paikannetusta
kromosomialueesta**

Geenitestin kehittäminen jalostuksen apuvälineeksi

Tauti/ominaisuus geenien kartoittaminen koirista

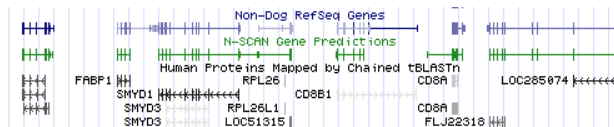

Kerätään sairaat ja terveet rodusta

→ Paikannetaan geenialue/alueet kromosomiin DNA-markkereilla

Tarkennetaan aluetta toisten rotujen avulla

Tunnistetaan geenivirhe

Complex traits (monimutkaista periytymismallia noudattavat ominaisuudet)

- Aikaisemmin oli vaikea päästä käsiksi ominaisuuteen johon vaikuttaa monta geeniä
- Tällä hetkellä olemassa menetelmiä, joilla se on mahdollista
- Genome-wide association analysis (GWAS), koko perimän laajuinen kartoitus
- mm. käyttäytymiseen ja persoonallisuuteen vaikuttavia geenejä etsitään mm. hiireltä, ihmiseltä, koiralta jne.
- Koiralla 10-100 kertaa helpompi löytää ihmiseen verrattuna yksinkertaisemman perimänsä vuoksi

Käyttäytymiseen assosioituvia geenialueita ja mahdollisia kandidaattigenejä Koiralla - esimerkki

Table 2. QTLs associated with behavior

Trait	Chromosome	Position	Log <i>P</i>	GWT	No. of genes	Candidate genes
Herding	CFA 1	27630805	7.20	0.001	4	<i>MC2R, C18orf1</i>
Boldness	CFA 4	40782966	4.15	0.05	7	<i>DRD1</i>
Pointing	CFA 8	33344686	5.33	0.05	6	<i>CNIH</i>
Boldness	CFA 15	44137464	5.05	0.001	5	<i>IGF1</i>
Boldness	CFA 22	25446003	6.09	0.001	1	<i>PCDH9</i>

As in Table 1, a genome-wide SNP scan was used to associate SNP markers with several behavioral phenotypes: pointing, herding, and boldness. Phenotypic data is available in Jones et al. (2008). From left to right, columns list the trait, chromosome, CanFam2 nucleotide position on the chromosome, the log *P* value of the significance, the genome-wide threshold (GWT) of significance, number of known genes in the LD interval (400 kb), and possible candidate genes. The GWTs for the 3 traits were herding: $0.01 < P < 0.05 = 4.38$; $P < 0.01 = 5.04$; pointing: $0.01 < P < 0.05 = 4.69$; $P < 0.01 = 5.69$; Boldness: $0.01 < P < 0.05 = 4.09$; $P < 0.01 = 4.81$. More significant loci are in bold. Italics denote genes.

Journal of Heredity 2009;100(Supplement 1):S37–S41
doi:10.1093/jhered/esp011

Saksanpaimenkoira mukana

- Käyttäytyminen & luonne
  - Saalistushalukkuus
  - Ääniarkuus
  - Hännänjahtaus (uusi)
- Sairaudet
  - Perianaalifistelia
  - Pannus
  - Haiman vajaatoiminta
  - Epilepsia
  - Sydän-, ja verisuonisairaudet
  - Atopia

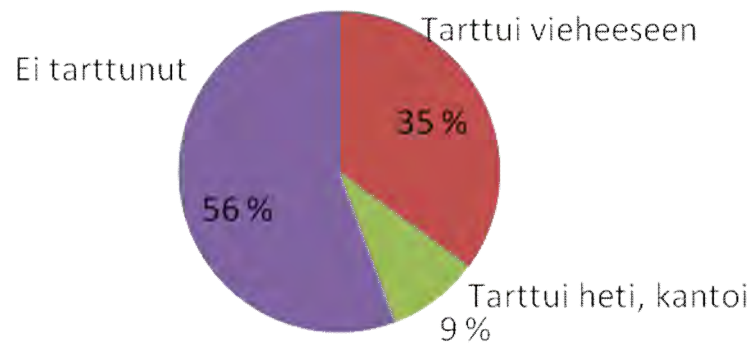

Saalistushalukkuus

- tavoitteena pyrkiä löytämään saalistushalukkuuteen vaikuttavia geenejä
- Osallistujia 274 sp sekä 107 suursnautseria
- Metodi : Luonnelomake (omistajan näkemys koirasta) sekä MH kuvauksen saalistusosa
- 21 koira tekivät testin kahdesti, toistettavuus hyvä ($r=0.84$, $P=0.0000$)
- Tarkoitus löytää ääripäät
- Luokittelu S1, S2, S3 ja rauhallinen

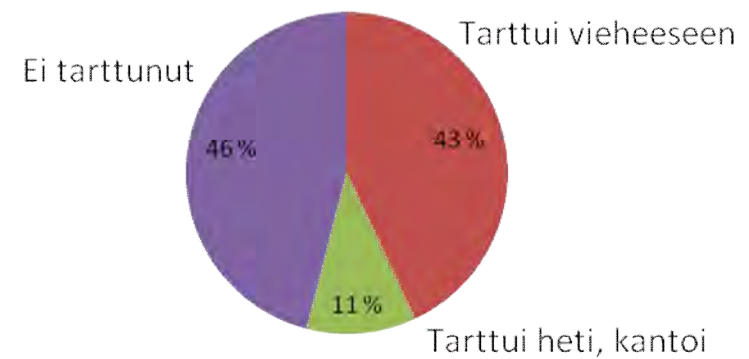
Saalistushalukkuus

Viehetesti
saksanpaimenkoira

14% rauhallisia

Viehetesti
suursnautseri

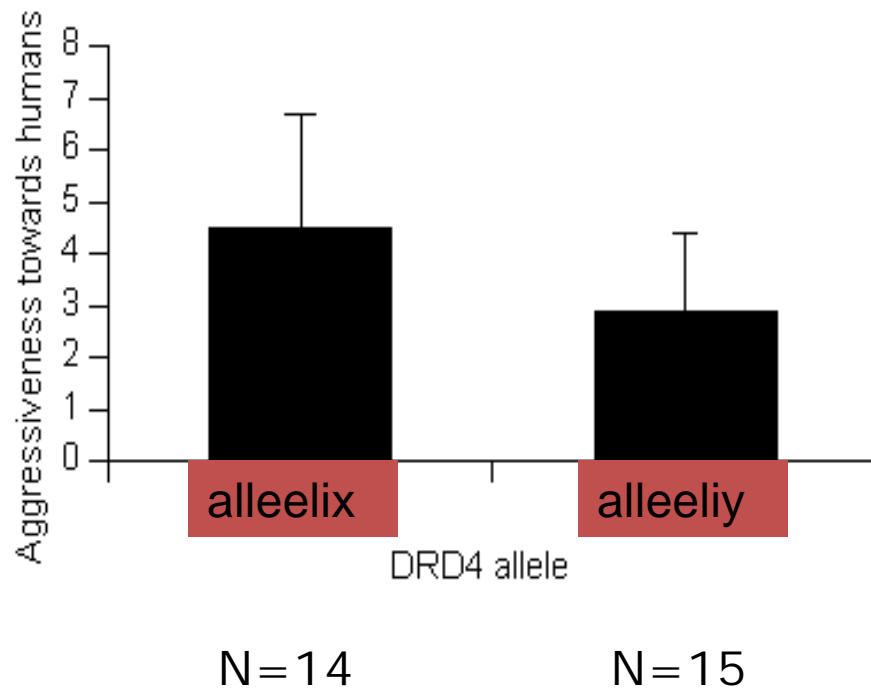

9 % rauhallisia

Saalistushalukkuus & DRD4

- DRD4 dopamiinireseptori, eräs yleisimmistä käyttäytymiseen yhdistetyistä kandigeeneistä (ihmisillä mm. Novelty seeking, mieliala-häiriöt, ADHD; eläimillä boldness)
- Mahdollinen assosiaation saalistushalukkuuden kanssa?? (Gradu: Tarja Kainlauri)
- Ei assosiaatiota (48+48), mutta löytyi assosiaatio koiran käyttäytymiseen ihmisiä kohtaan (luonnelomakkeiden tiedot)

DRD4 ja aggressiivisuus

- Tietty alleeli löytyi useammin niiltä koirilta, jotka suhtautuvat ystävällisemmin ihmistä kohtaan
- Kruskal-Wallis $F=5.03$, $Df=1$, $P=0.033$

DRD4 assosiaatio

- Uteliailla, rohkeilla koirilla (tutustuvat nopeasti uuteen tilaan) useammin tietty genotyyppi
- Kruskal-Wallis $F=3.20$, $Df=2$, $P=0.0524$
- Lisää näytteitä analysoidaan parhaillaan, ja tuloksia varmistetaan isommassa koiramäärässä

Saalistushalukkuus

- Luonnelomake – faktorianalyysi luonteenpiirteistä:
  - Tavoitteena saada min määrä keskenään korreloimattomia muuttujia isosta määrästä alkuperäisiä muuttujia
- Koko aineisto mukana (noin 400 koiraa)

Persoonallisuuskategoriat kyselyn perusteella tässä tutkimuksessa

Leikkisyys/vilkkaus

Rohkeus

Aggressio

Uteliaisuus/sosiaalisuus

Persoonallisuuskategoriat kyselyn perusteella tässä tutkimuksessa

FACTOR 1 Leikkisyys/vilkkkaus

- Onko koira innostunut leikkimisestä, lelut, rätit, pallo? Onko koiraa helppo motivoida leikillä ja leluilla? (0.66)
- Miten arvioisit koirasi vilkkauden asteikolla 1-5? (0.63)
- Halukkuus lähteä liikkuvan 'saaliin' (pyörä, juoksija, tms.) perään (0.49)
- Lähteekö koira helposti riistan (jänikset, linnut ym.) perään (0.38)

FACTOR 2 Rohkeus

- Miten innokkaasti koira tutustuu uuteen paikkaan ja uuteen tilaan? Miten utelias koira on? (0.52)
- Miten koira suhtautuu outoihin ja pelottaviin tilanteisiin? (0.69)
- Miten arvioisit koirasi luonteen rohkeus-arkuus akselilla? (0.67)

FACTOR 3 Aggressio

- Miten koira suhtautuu vieraisiin ihmisiin? (-0.53)
- Onko koirasi aggressiivinen tutuille tai vieraille ihmisille? (ei omistaja) (0.60)
- Miten usein koirasi osoittaa yllä kuvaamiasi aggressiivisia eleitä kohdatessaan tuttuja tai vieraita ihmisiä?
- samat, mutta koiria kohtaan (0.40)

Persoonallisuuskategoriat kyselyn perusteella tässä tutkimuksessa

FACTOR 4

Uteliaisuus/sosiaalisuus

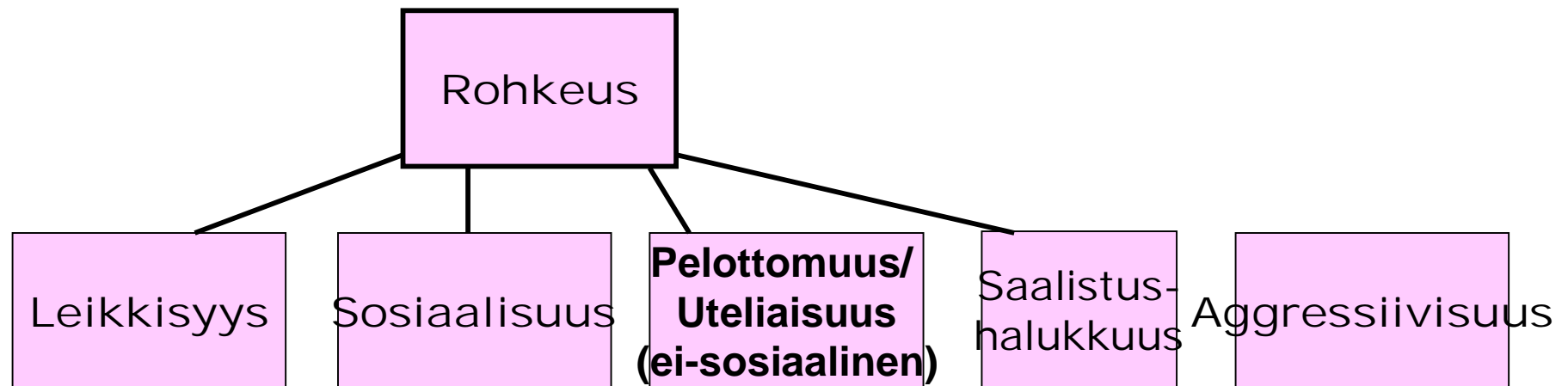
-Miten koira suhtautuu
vieraisiin ihmisiin?

(0.59)

- Miten innokkaasti koira
tutustuu uuteen paikkaan ja
uuteen tilaan? Miten utelias
koira on? (0.53)

Saalistushalukkuus

- Neljä pääfaktoria, rohkeus, leikkisyys, aggressiivisuus, uteliaisuus/sosiaalisuus
- Svartberg & Forkman 2002: MH kuvaukseen perustuvat persoonallisuuskategoriat (yli 15 tuhatta koiraa, 164 rotua):

- kooste kolmesta tutkimuksesta (Ley et al 2009, Jones & Gosling 2005, Svartberg & Forkman 2002) :

Pelokkuus/pelottomuus 3

Sosiaalisuus 3

Vilkkkaus
Aktiivisuus 2

Koulutettavuus 2

Aggressiivisuus 2

Alistuvuus 1

Sinnikkyys 1

Leikkisyys 1

saalistushalukkuus 1

Reaktiivisuus 1

Mikä selitti parhaiten viehetestin tulosta?

Leikkisyys/vilkkaus

- Onko koira innostunut leikkimisestä, lelut, rätit, pallo? Onko koiraa helppo motivoida leikillä ja leluilla? (0.66)
- Miten arvioisit koirasi vilkkauden asteikolla 1-5? (0.63)
- Halukkuus lähteä liikkuvan 'saaliin' (pyörä, juoksija, tms.) perään (0.49)
- Lähteekö koira helposti riistan (jänikset, linnut ym.) perään (0.38)

Rohkeus

- Miten innokkaasti koira tutustuu uuteen paikkaan ja uuteen tilaan? Miten utelias koira on? (0.52)
- Miten koira suhtautuu outoihin ja pelottaviin tilanteisiin? (0.69)
- Miten arvioisit koirasi luonteen rohkeus-arkuus akselilla? (0.67)

Aggressio

- Miten koira suhtautuu vieraisiin ihmisiin? (-0.53)
- Onko koirasi aggressiivinen tutuille tai vieraille ihmisille? (ei omistaja) (0.60)
- Miten usein koirasi osoittaa yllä kuvaamiasi aggressiivisia eleitä kohdatessaan tuttuja tai vieraita ihmisiä?
- samat, mutta koiria kohtaan (0.40)

Saalistushalukkuus

Yksittäisistä kysymyksistä parhaiten selittivät viehetestin tulosta:

- Uteliaisuus ($P=0.0099$)
- Miten suhtautuu pelottaviin tilanteisiin? ($P=0.0147$)
- Miten leikkisä koira on ($P=0.0173$)

Saalistushalukkuus

- Viehesuoritusta siis selitti parhaiten koiran rohkeus, uteliaisuus (ja myös leikkisyys) – miksi ei vaikkapa pyörän jahtaus tai riistan ajo?
- Tilanne uusi kaikille – silloin ratkaisee luontainen rohkeus/suhtautuminen uusiin tilanteisiin
- Koulutuksen vaikutus suurin pyörän jahtauksessa sekä riistan ajossa
- Vastaavasti omistaja koki että koulutuksella ei paljoakaan vaikuteta aggressiivisuuteen, uteliaisuuteen, rohkeuteen, miten suhtautuu pelottaviin asioihin, miten suhtautuu ihmisiin.

Saalistushalukkuus

- Tavoite tehdä vielä koko perimänlaajuinen kartoitus
- Saalis'vietti' – saalistushalukkuus viehetestissä, kuvaavatko samoja asioita? Mistä saalis'vietti' koostuu?

Ääniarkuus

- Ääniarkuudelle saatu korkeita periytymisasteita (van der Waaij et al. 2008: 0.56 labradori)
- Ääniarkuuteen vaikuttavien geenien etsiminen – yhteistyössä Steve Hamilton (Univ. of California)
- Näytteitä kerätty Suomesta tähän mennessä 410 (172 case + 238 control) 72 rodusta
- Saksanpaimenkoirien näytteitä mukana tutkimuksessa 56kpl – analysoidaan parhaillaan

Hännänjahtaus

- Stereotyyppinen käyttäytymismalli, (Obsessive Compulsive Disorder, OCD) – eläin suorittaa tiettyä toimintaa liiallisessa määrin tilanteeseen nähden.
- Pakko-oireisuus ihmisillä
- Mm. hännänjahtaus, valojen ja varjojen jahtaus, 'näkymättömät' kärpäset, liiallinen nuoleminen/pureminen (esim. tassut, ilman fyysistä syytä)

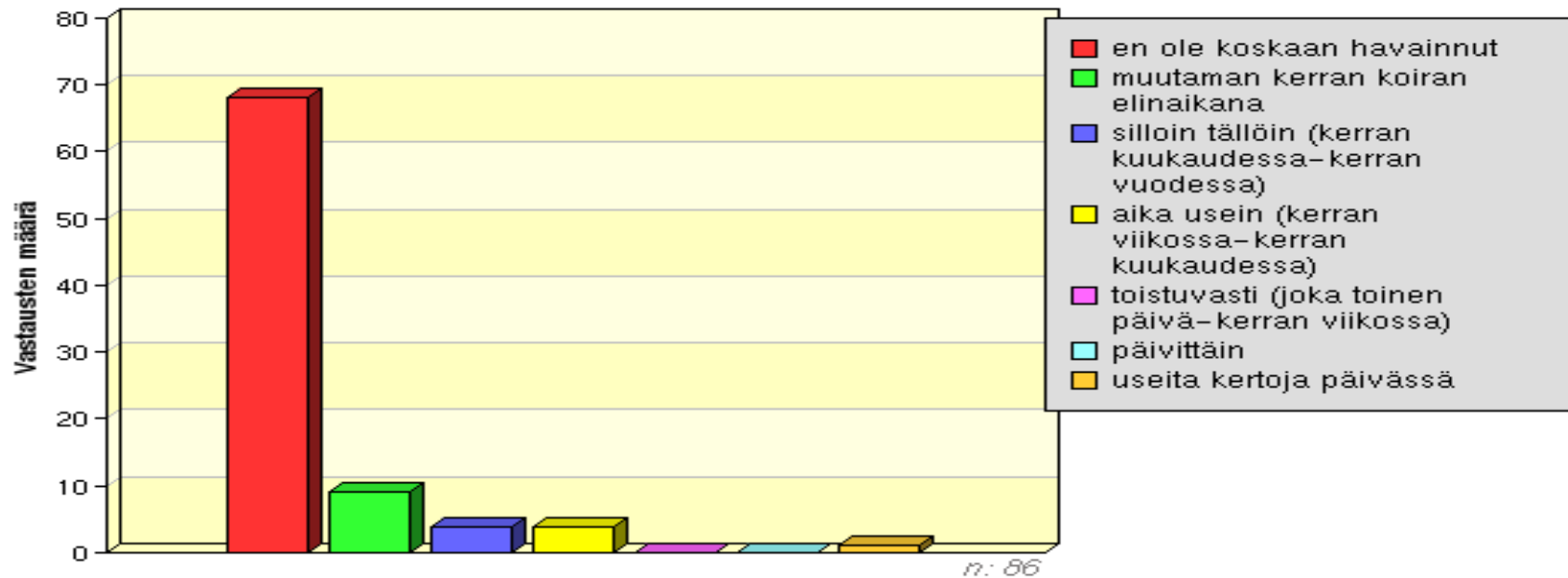
Hännänjahtaus

- Oletetaan olevan periytyvä piirre - esiintyy paljon (maailmanlaajuisesti) bullterriereissä sekä saksanpaimenkoirissa
- Tutkimus aloitettu yhteistyössä Dr Paul Arnoldin kanssa (Hospital of Sick Kids, Toronto) – tutkimuksen toivotaan auttavan vastaavaa ihmistutkimusta
- Mukana suomalaiset bullterrierit ja yhteistyöhön mukaan toivotaan myös saksanpaimenkoirat
- Kysely webbiversiona

Hännänjahtaus

Jahtaako / pureeko koira häntäänsä

Vastausten absoluuttinen jakauma

Arkuus

- Arkuus-rohkeus on persoonallisuus-jatkumo, joka löydetty kaikista tutkituista eläinlajeista tähän mennessä (kalat, matelijat, linnut, ihmiset, koirat Gosling 2001, Sih *et al.* 2004, Bell 2007)
- Koirien pelokkuudelle arvioitu korkeita periytymisasteita (jopa 0.49; Goddard & Beilharz 1983)
- Yleistynyt kaikissa roduissa – yksi syy näyttäisi olevan näyttelymeriitteihin keskittyvä jalostus (Svartberg 2006)

Arkuus

- Arkuuden taustalla 1) geneettinen alttius 2) puutteellinen sosiaalistaminen 3) huonot kokemukset
- Arkuus, jolla geneettinen tausta: krooninen ja koko elämänmittainen yleistynyt arkuus (Lindsay 2001)
- Data kerätään 1) kyselylomakkeella sekä 2) testaamalla osan koirista
- Tanskandoggi päärotuna (rotuyhd aloite)- vastauksia tullut tähän mennessä 560, 94:stä eri rodusta

Perianaalifistelia

- Perianaalifistelia on suolistosairaus, autoimmuunisairaus, jonka voi laukaista mm. bakteeri-, ja hiivatulehdukset sekä stressi. Yli 80% hoidetuista tapauksista sp:llä
- Aikaisemmin löydetty riskialleeli DRB1*00101 (tutkimuksessa oli mukana suomalaisia sp)
- Yksi kopio riskialleelistä (heterotsygoottinen): sairastumisriski 5-kertainen
- Kaksi riskialleelia (homotsygoottinen): sairastumisriski 5-kertainen ja sairastuu nuorempana kuin jos heterotsygoottisena

Perianaalifistelia

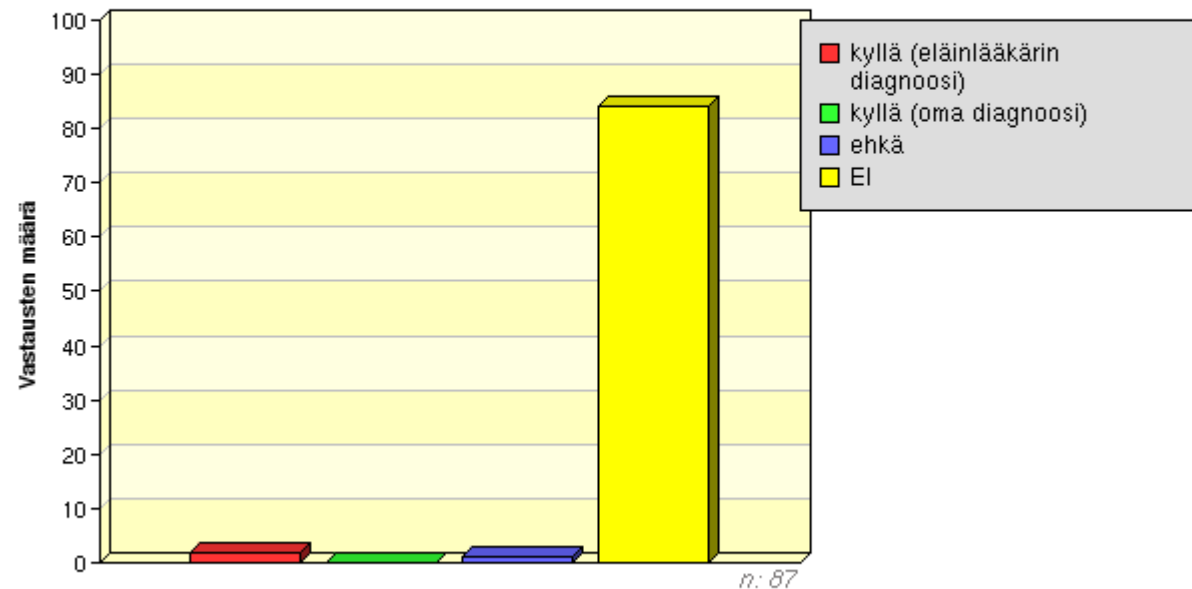
- Saalistushalukkuustestin 'kylkiäisenä' genotyypattiin 273 sp riskialleelin suhteen
- 88.3% ei kannata riskialleelia
- 11% riskialleeli heterotsygoottisena (30 koiraa)
- 0.7% riskialleeli homotsygoottisena (2 koiraa)
- Kellään koiralla ei ollut oireita viime vuonna – kysely on lähetetty omistajille, jossa kysytään mm. koiran tämän hetkistä terveydentilaa – vastausaikaa 1.12 saakka.

Perianaalifistelia

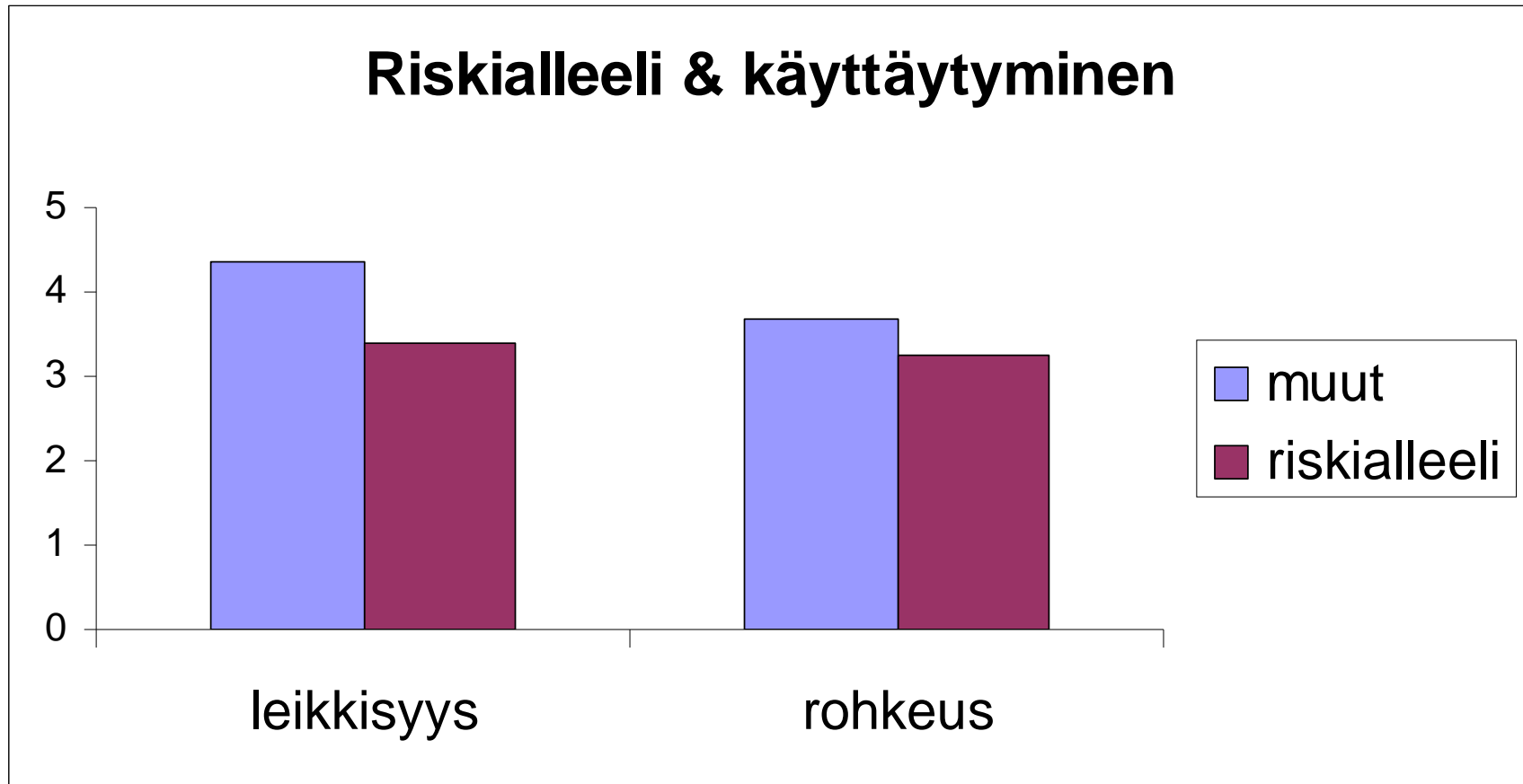
- Tilanne tällä hetkellä: 38% vastannut kyselyyn, toivotaan lisää vastauksia
- Näistä:

Perianaalifistelia
Sairastaako koirasi perianaalifisteliää?

Vastausten absoluuttinen jakauma

Erot koirien välillä, joilla on 00101 alleeli ja joilla ei ole

Erot koirien välillä, joilla on 00101 alleeli ja joilla ei ole

- Mistä johtuvat erot käyttäytymisessä ja luonteessa?
- Kukaan alleelin kantajista ei kuitenkaan vielä sairas, tai edes oireita..? Vaikuttaako kuitenkin käyttäytymiseen vaiko..
- Riskialleeli-koirat eri populaatiosta, jossa eri jalostetut ominaisuudet (näyttely/työlinja)...?

Pannus

- Canine chronic superficial keratitis (CSK)
- Progressiivinen, bilateraalinen arpikudoksen muodostuminen ja verisuonittuminen sarveiskalvolle
- Johtaa hoitamattomana sokeutumiseen
- Vastaa immunosuppressiiviseen lääkehoitoon
- Kohonnut MHC II ekspressio sarveiskalvoilla

Vastaaja tutkija Päivi Jokinen, pzjokine@gmail.com

Risk factors for development of chronic superficial keratitis in dogs

Chavkin et.al. J Am Vet Med Assoc. 1994 May 15;204(10):1630-4.

- Prevalenssi korreloi asuinpaikan korkeutta maanpinnasta (UV-säteily)
- Belgianpaimenkoira tervuren, saksanpaimenkoira, bordercollie, englanninvinttikoira, siperian husky ja Australianpaimenkoira riskirotuja
- 4-7 –vuotiaiden riski sairastua 2.36 suurempi kuin alle 4- vuotialilla. ($P < 0.05$).
- < 4 –vuotiaista leikatut nartut ja urokset riippumatta steriloinnista alttiimpia sairastumaan.

Pannuskysely

- Pannuskysely lähetetty; 22/30 pannuskoiran omistajasta vastannut
- Kontrollikoirien omistajista 30/60 vastannut kyselyyn.
- Tarvitaan loput kyselyt.

MHC II assosiaation tutkiminen

ALUSTAVAT TULOKSET:

- Mahdollinen riskihaplotyyppi
- Mahdollinen suojaava haplotyyppi
- Kliiniset tutkimukset tekemättä kontrolleille – yksi peilattu terveeksi.
- Kutsutaan osa pannuskyselyn saaneista koirista peilaukseen.

Saksanpaimenkoira mukana myös näissä tutkimuksissa

- Haiman vajaatoiminta
  - 18 näytettä lähetetty Englantiin, hienokartoitusvaihe
- Atopia
  - Yhteensä 42 atopia/allergia/kutina oireisesta koirasta näyte, atopiakyselyn täyttänyt näistä 5. LISÄÄ NÄYTTEITÄ TARVITAAN!
- Epilepsia
  - 6 (+1 mahdollinen) koirasta näytteet
  - Englannissa analysoitu saksanpaimenkoira mukana (ei suomalaisia näytteitä) – lokusta ei ole pystytty paikallistamaan. LISÄÄ NÄYTTEITÄ TARVITAAN!
- Sydän- ja verisuonisairaudet
  - Tällä hetkellä mukana 58 saksanpaimenkoiraurosta, juuri nyt projektiin ei kaivata enempää koiria

Kiitos yhteistyöstä!

www.koirangeenit.fi